

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Speculum Quaestionum moralium, in universam Aristotelis philosophi summi Ethicen

Case, John

Francofurtum, 1597

VD16 C 1242

Liber secundvs

[urn:nbn:de:bsz:31-109038](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-109038)

LIBER SECVNDVS.

CAP. I

An virtutes insint nobis à natura?

Prosequitur nunc Arist. institutum suum in explicatione virtutis, quæ est anima & splendor beatæ vitæ, frustra enim tot verbis cõtenditur de fine,

Virtus est anima & splendor beatæ vitæ.

Simile.

si de medio acquirèdi finis non disputetur. Nã vt vanū est longo interualo speratã intueri palmã, si nullo vtaris modo quo apprehēdas; ita stultū est in fluctibus huius vitæ intueri finem, si nullo vtaris medio quo acquiras: motu corporis palma, & motu virtutis beatitudo capitur. Quare sapienter quidem philosophus vt de felicitate (vltimo fine) in primo; ita de virtute optimo medio in 2. lib. Ethic. disputat. sicut enim proposito fine ad bonum accendimur, ita exposito medio in

Virtutes media sunt ad felicitatem.

H 3 via

via dirigimur. His iã prælibatis de ordine intelligendū est primū generatim tum speciatim præcepta virtutis tradi: generatim nimirū de ortu & interitu, de excessu & defectu, de subiecto, obiecto natura, fine. De ortu mouetur hæc quæstio: vtrum virtutes nobis insint à natura, vt olim Stoicidixerunt: Industria acquiri ait, natura inessē negat, quippe etsi natura sit satis efficax in suis effectis procreādis, hoc tamē vltra vim ac sortē naturæ ponitur, vt virtutem in suo vtero conceptā pariat. Nā vt fructus in radice planta latitans, nō omnino funditur, si non accedat influentia solis: ita virtus in potentia naturæ pululascens in lucem non editur, si non accesserit industria mētis. Procreatrices enim causæ virtutum sunt motus, vsus, actio. Hoc probat philosoph. primū ab vsu naturæ, 2. à potentia, 3. ab authoritate 4. ab exemplo, postremò autem à causa & modo. Ab vsu naturæ, quia omnia quæ insunt à natura aliter ac sunt assuescere non insunt: at virtutes sæpè mutantur, ergò à natura nō insunt. Assumptio huius syllogismi probatur exemplo lapidis, quē

si mil.

Summa secundæ libri.
Virtutum ortus.
Virtutes acquiruntur in industria.

A simili.

Causa virtutis.

Quod à natura insitum est, non mutatur.

si millies sursum emittas, sursum tamen
 volare nunquā docebis, vetus est illud,
 Naturam expellas furcā licet, vsq; recur-
 ret. A potentia, quia insitorum à natura
 primūm potentias actiuas (vt aiūt) habe-
 mus, sed tales potentias virtutū non ha-
 bemus: ergo virtutes nō insunt à natura.
 Minor probatur exemplo sensus, qui est
 potentia tā efficax & perfecta, vt statim
 sentiendi actum & officiū prodat. vidē-
 tes enim, gustantes, audientes, nascimur.
 Ab autoritate probat, quoniam si natu-
 rā nobis efflent virtutes insitæ, frustra le-
 gūlatores tantū studij in eo ponerent, vt
 ciues suos ad virtutes exercitium assuefa-
 cerent & provocarēt. Ab exemplo, quia
 nemo artifex, nemo doct⁹, nemo fortis,
 nemo iust⁹ nascitur. A causa & modo be-
 nē agēdi, quæ est consuetudo: nam con-
 suetudo & acquirēdæ virtutis, & acquiri-
 tæ cōseruandæ principium dicitur. Con-
 suetudo enim est altera natura, si bona sit
 studiosos, si mala sceleratos efficit. Cōclu-
 dā ergo cum Arist. non parui sed magno-
 pere adeoq; ad summū referre, vtrūm sic
 an secus iam inde à puero assuefcamus.

Insitorum à
 natura primū
 potentias a-
 ctiuas habe-
 mus.

Res insunt à natura duobus modis, videlicet

- Internè & essentialiter; & sic partes definitionis, adeoq; ipsa definitio à natura inesse dicitur.
- Externè & cōsequenter, idque vel
 - Completè secundū formam, vt splendor in sole, calor in igne, graue in terra, quæ aliter se habere non possunt; de his & similibus hic agit Arist.
 - Incompletè & secundū materiā, & foliū in planta, barba in viro, & hæc etsi sunt à natura, aliter tamen se habere possunt.

Virtutes cur non dicuntur inesse completè à natura.

Quia in contrarium commutari possunt penitusq; amitti.

Quia illarum potentia non sunt sitis efficaces ad producendum habitū sine actionibus, vt in sensibus.

Quia ignaui & inertes nō sunt studiosi, quod cōtingeret si inessēt à natura.

Quia lege, præmio, & cōsilio ad cultū & studiu virtutum mouemur; quod non fieret si à natura concederentur.

Quia deniq; vsu & exercitatione solum acquiruntur.

Opp.

Aristot. in textu docet, virtutes neq; contra naturam, neq; præter naturam inesse, ergo verisimile est illas inesse à natura.

Resp.

Dicendum est quadam femina & igniculos virtutum inesse nobis à natura, sed ita vt in habitum & actionem accrescere non possint sine vsu. Præterea conceden-

cedendum est inesse virtutes à natura, vt à natura in-
esse opponitur ei, quod vel præter, vel contra naturam
in esse dicitur: non enim insunt contra naturam, qui-
pe naturam maxime conseruant.

Quomodo
insunt & non
insunt à na-
tura virtutes.

Opp.

Quæ nobis à natura tributa sunt, eorum primùm
facultates accipimus, deinde officijs muneribusq; fun-
gimur: sed virtutum potentias sic habemus, & deinde
illarum officijs & muneribus fungimur: ergo virtutes
insunt à natura. Totum argumentum ex verbis tex-
tus petitur.

Resp.

Potentia
sunt vel

{	Formales & perfectæ, vt sensus, qua in se actionem sine præcedente vsu conti- neut vt visus.
	Imperfectæ, qua sine medio actum non possunt elicere, & tales sunt potentia virtutum.

Opp.

Quicquid inchoat natura, illud ipsum perficit, ve-
ste Philosofo 2. physico sed natura inchoat virtutes,
ergo perficit.

Resp.

Quicquid inchoat natura, illud ipsum perficit, si nõ
sit vitra vim & sortem natura, vt sunt virtutes.

Opp.

Nihil dat causam alicuius, quod etiam medium
H s acqui-

acquirendi eiusdem non tribuit: sed natura dat causam virtutis, nempe potentiam & appetitum: ergo medium acquirende virtutis tribuit. Maior est in primo de anima. Minor hoc loco docetur.

Resp.

Virtutis causa remota est potentia proxima virtus.

De causis proximis non remotis intelligitur philosophus, ac potentia est causa remota virtutis non proxima. Nam proxima est actio, vsus, & consuetudo. Alij intelligunt hunc locum in causis eiusdem generis.

Opp.

Qualibet potentia anima naturaliter versatur circa obiectum proprium & naturale: sed proprium & naturale obiectum voluntatis est bonum, seu virtus: ut habetur in 3. Ethico. ergo voluntas naturaliter circa virtutem versatur, & ex consequenti naturaliter acquiri potest virtus.

Resp.

Obiectum voluntatis duplex est { Internum vt affectus, qui naturaliter acquiri potest. Externum vt virtus, qua naturaliter acquiri non potest.

Opp.

Veritas inest naturaliter intellectui: ergo virtus inest naturaliter voluntati. Antecedens probatur quia teste Aristot. multis credimus à natura sine probatione, vt omne totum esse maius sua parte; & iterum, si demas equalia equali, relinquitur equalis. Argumentum tenet, quia eodem modo se habent virtutes

Lib. 1. Metaph.
Lib. 2. De monstr.

zutes intellectus & moris, si modum acquirendi spectes. Nam & haec & illa exercitationis indigent ab temporibus.

Resp.

Ut intellectus est rasa tabula respectu veri, ita voluntas est quasi certa respectu boni; sed attende quod duplex sit verum: naturale scilicet & morale: illi creditur sine ratione, hoc vero non acquiritur sine usu & actione: de illo in primo de hoc in secundo loco agitur.

Verum
Naturale
Morale.

CAP. II.

An excessu & defectu labefactetur
virtus?

TRitum est sermone, quod pravissima iacula minus feriant; ratio est, quia mala cognita facilius evitantur. Hinc est, quod postquam principia quibus acquiritur virtus Aristoteles explicuerit, nunc mala quibus corrumpitur demonstrare contendat: frustra enim ab illo praescribitur via, si quae in via nocet non praemonstrentur mala. Mala autem haec duo sunt; nimium & parum, quae vulgo excessus & defectus appellantur. Haec duo sunt quasi angues latentes sub herba, haec nobis tanquam Syrenes insidiantur

Ordo progressus

in

in via, hæc sunt quæ æcē virtutis oppugnant semper, expugnāt sæpè. Ab his ergo sum moperè cauendum est. Nam et si frontem vultumq; Veneris, caudam tamen ietumq; scorpionis habent. Rectè ergo ille, in medio tutissimus ibis. Nam vt lineæ ad centrum, ita actiones nostræ, ad mediū referri debent, à quo si vel latū vnguem (vt aiunt) deflexeris, necesse est in periculum istorum malorum incidas: hinc enim nimium, illinc parum inuadit: nulla fit ergo in via degressio, quin magnum sit periculū ne sequatur confusio. Apertè agam: hæc duo (de quibus ago) vitia sunt, quorum alterum nimium quod est in excessu, alterū parum quod est in defectu dicitur: istorum impetu omnes omnium virtutum nerui conueluntur, omnisq; splendor tollitur; sed ipsū audi philosophum. Quemadmodum (inquit) exercitationes & profusa & remissa nimium labefactant vires, & vt esculenta & poculenta si modum trāseant, vel infra modum adhibeantur, labefactant corporis valetudinem: ita vitia animi, in excessu & defectu posita, pernici-

Medium tu-
tissimum.

A simili.
Nimium &
parum æque
nocēt animo
ac corpori.

em virtutibus ac interitum minitantur. Adhibentur exempla timoris & audaciae quae tollunt fortitudinem; luxus & stuporis quae tollunt temperantiam. Si rationem quaeras cur hoc fiat, respondeo, sicut ordo & pulchritudo naturae concidit, si errante natura monstrum producat: ita decus & praestantia virtutis tollitur, si (errante homine) vitium perpetretur. Nam ut monstrum corporis fit aliquando excessu, ut in gybbo; aliquando defectu, ut in vno oculo; ita monstrum animi, quod est vitium, excessu & defectu constituitur: linea ergo recta tenenda est, id est, aurea virtutis regula, quam si in hanc vel in illam partem deflexeris, vitam recte instituere non videris: hinc enim fumus suffocant, illinc flammam consumunt omnia. Vis ergo recte vivere? Est virtus placidis abstinuisse bonis. Vis ab illis perpetuo ut decet abstinere? sit ratio mentis, sit virtus moderatrix morum.

A proportione. Vitium est animi monstrum.

Sententia.

Naturales } Excessu } materiae, de qui-
 in } Defectu } bus in Physic.
 } Appetitu, ut extremi
 } affectus, qui naturam & imperium rationis non sequuntur.

Excessus &

defectus sunt
duplices:

Morales quæ
sunt vel in

quantur, quales sunt
furor, odium.

Intellectu, ut vitia
quæ opponitur vir-
tutibus metis, qualia
sunt ignorantia & cu-
riositas.

Voluntate, ut vitia
quæ opponitur vir-
tutibus moris, qualia
sunt auaritia & prodi-
galitas. Notandum
est, quod licet præci-
puè hic intelligatur
Aristot. de his in po-
stremo membro di-
stinctionis, reliqua
tamè duo mèbra de
affectib. & vitiis mè-
tis huc referri possunt.

Opp.

*Affectus aliquando confirmat virtutem, ut miseri-
cordia mansuetudinem, ut fortitudinem ira: ergo affe-
ctus in hac questione non sunt intelligendi.*

Resp.

Affectus du-
plex, { Extremi, ut odium, furor, & tales,
 { corrumpunt.
 { Moderati, & tales virtutem ipsam
 { adiuuant & imitantur.

Opp.

Alia distinctio excessus & defectus.

Excessus & { Declinationem à medio: nam homi-
 { nem cogunt medium relinquere.

Defectus.

defectus cor-
rumpit vir-
tutem pro-
piter

Delectationem, in ipso vitio, cuius
dulcedo nos mouet peccare.
Obcaccationem animi in bono: na
cogitur aliquando cacutire.
Obdurationem in malo, qua tan-
dem cogitur desperare, sic declinantes
a medio primu dulci veneno peccandi
capimur, capti obcaccamur, obcaccati
obdurescimus, obdurati desperamus.

Excessus &
defectus qua-
tuor modis
virtutem cor-
rumpunt.

Opp.

Si omnis declinatio a medio fit virtutis corruptio,
tum qui parum declinat a medio iuste reprehendere-
tur: sed qui parum declinat a medio non iuste repre-
henditur: ergo omnis declinatio a medio non est vir-
tutis corruptio. Maior est philosophi in hoc cap. vbi
probat omnem declinationem a medio esse in vitio:
Minor quoque est Arist. in nono cap huius libri, in quo
verba haec sunt. Qui paulum aliquid decorum egredi-
tur non est in vitio.

Resp.

Declinatio a medio fit multis modis, aut per infir-
mitatem, aut per affectum, aut per ignorantiam, aut
per malitia: infirmi natura lapsu: perturbati affectio-
nis impetu, ignorantes errore animi: malitiosi furore
quodam fascinati peccant. Illi venia meliores, hi pena
deteriores fiunt: docet ergo philosophus omnem a me-
dio declinationem non esse culpandam, non quod omnis
non fit in vitio, sed quia non apparet si sit parua, aut
quia spes remanet, si non sit malitiosa.

Declinatio a
medio fit
multis mo-
dis.

Opp.

Opp.

Qui iniusta aiunt non sunt iniusti, ergo excessus & defectus non corrumpunt virtutem. Antecedens est Aristotelis in 4. cap. huius libri: probatur etiam per locum in quinto lib. cap. 6. qui locus saepe cum magna acerbitate vrgetur aduersus Arist. Verba loci hac sunt: Qui non animi iudicio vel ratione, verum animi perturbatione ducatur ad contrectandum mulierē, sciens quam contrectet, facit ille quidem iniuriam, sed tamen nondum est iniustus. Quemadmodum nec fur, qui furatus est, nec adulter, qui adulteratus est.

Resp.

Loci difficultatis explicatio. Vide 6. cap. 5. lib. de hac re plura.

Errata Arist. lib. 1. phys. 7. physic. lib. 5. Eth. cap. 6.

Solutio. Lib. 7. Eth.

Primā specie hac loca vix digna philosopho esse videntur. Nam in ijs Aristoteles iniusticiam, furtum, adulterium, non esse indigna flagitia videtur defendere: hinc aliquor parum attentē animaduertentes propositum philosophi, suo more clamitant. O tempora, in quibus Aristoteles monstrum hominis pro oraculo Apollinis haberetur. Is enim est, qui contra potentiam Dei materiam primam, qui contra fundamentum fidei aeternitatem mundi docet, is est, qui contra salutem animi adulterium, furtum, iniusticiam non esse peccata asserit: incalcescit nimis in re tam frigida quicungq; es, imo toto erras caelo. Non contra potentiam, fidem, salutem disputat: non contra potentiam, nam actu infinitam Deo concedit: non contra fidem, nam illam ignorauit, & proinde contumaci & obstinato animo cognitam non contempsit. Non denique contra salutem: nam ista quae tu obijcis non asserit

firmat, quippe etsi dicit adulterium, furtum aliq, id genus multa non esse vitia ex parte affectus, (qui neq, bonos neg, malos denominant) de restanda tamen scelerata esse demonstrat ex parte habitus & consuetudini: detestanda dico, quia in illis peccantes quadruplici poena coercendos voluit; vna propter ignorantiam crassam: altera propter affectum bellinum, 3. propter scelus commissum, 4. propter iniuriam illatam cui: tamen abest ergo, vt haec dicat non esse flagitia, vt omnium ducat esse flagitiosissima.

CAP. III.

An virtus circa voluptatem & dolorem versetur?

An difficilius sit resistere voluptati quam irae?

Subiecto, principio, medio virtutis Ratio ordinis. cognitis, ordo iam postulat, vt de communi obiecto pauca adijciantur. Subiectum voluntas est in qua continetur, principium, actio est qua acquiritur, medium ratio est qua conseruatur: commune denique obiectum affectus est in quo moderando vis tota virtutis ponitur. Affectum dico: nam etsi propria & externa sint obiecta cuiusque virtutis, vt pecunia respectu liberalitatis, mors respectu fortitudinis: tamen communia
 I & in

& interna obiecta sunt ipsi affectus, quos hic per voluptatem & dolorem proculdubio intellexit philosophus. Quæstio ergo est, an virtus versetur circa voluptatem & dolorem? quod si vno verbo interpretari velis, est, An virtus circa omnes affectus versetur? Nam per voluptatem, omnem dulcem & delectabilem: per dolorem, omnem tristem & iniucundum intellexit affectum. Quod ipse plane insinuat, cum doceat id omne affectum esse, quod aut voluptas aut dolor sequitur. In his ergo vel maximè occupari virtutem docet Arist. quia nihil acriùs mentem hominis inuadit quàm dolor, nihil periculosius quàm voluptas. Nam quemadmodum interni hostes, veluti ex equo Troiano prosilientes, plus ob sunt ciuitati quàm externi: ita voluptas & dolor, qui in intimis quasi animi recessibus latebrisq; insidiosè habitant, maius semper creant homini periculum, maiusq; virtutis naufragium minitantur. Sensim dolor serpit, sed occidit: furtim voluptas repit, sed omnem virtutis amorem tollit. Sapienter Horatius:

Voluptate & dolore omnes affectus continentur.

Quid voluptas.

Quid dolor.

A simili.

Interni hostes & animo & corpori maius creant periculum quàm externi.

— *Vis rectè viuere? quis non?*

Si virtus hoc vna potest dare, foris omisit

Hoc age delicijs.

Voluptatem enim blanditijs deliniti ad turpia, dolorem facib. incensi ad facinorosa rapimur. Vt ergo qui defendunt ciuitatem non solum muniunt & occludunt portas, ne hostes externi intrant, sed etiam diligenter cauent, ne interni proditores noceant: ita qui virtutis studio capuntur, non solum oculos, aures reliquosque sensus (qui sunt quasi ianua mentis) prudenter munire, sed etiam omnes arcanos recessus animi caute ac sapienter tueri debent. Sunt enim foris deliciae quae corrumpunt, sunt intus insidiae quae confingunt virtutem. Vis ut apertius agam? hoc ergo volo, ut virtus non solum in externis sensibus, sed etiam in internis affectibus moderandis versetur: in illis, ne quasi per portas ingrediantur mala: in his ne tædis quasi accensis sequantur incendia. Nam ut flamma fumum, ita vitium voluptatem sequitur. Hoc ago accuratius, hoc vehementius vrgeo, ut iuuenes legentes haec praecipua, citius escas, & venenum fugiant, lo-

I 2 lamq;

Voluptatem sequitur vitium ut flamma fumum.

Adhortatio.

lamq; virtutem (quæ est omnium affectuum optima moderatrix) contemplantur. Argumenta quæ sunt apud philosophum de hac causa, ducuntur à signo, ab exemplo, à testimonio, ab effectu, & à difficili. A signo, quia per voluptatem & dolorem, id est, per affectum, quales sunt omnes habitus, cognoscuntur. Ab exemplo temperantis qui moderatè, incontinentis qui immoderatè ac ferociter voluptate vitur. A testimonio Platonis, qui suavitè lætemur illis quibus lætari oportet, ut doleam⁹ illis, quibus dolere decet: Ab effectu, quia à vitiosis affectibus vitiosi habitus oriuntur: A difficili, quia virtus semper versatur in difficilissimis, sed affectus moderari est difficilissimum: ergo versatur in affectibus. Hoc ultimum à comparatione voluptatis atque iræ acutè & sapienter probat. Nam hi affectus sunt rationi admodum infesti & periculosi, sed si utrumque inter se compares, in ira est tæda, in voluptate est cicura animi: nam ira incendit bilem, at voluptas occidit mentem. Quare longè difficilior est voluptati quàm iræ obistere, est enim ira aperta, est voluptas

Voluptati
cur difficilior
resistatur
quàm iræ.
In ira est tæda,
in voluptate est cicura
animi.

ptas insidiosa, dolor nos cogit irasci, at
 consensescere in delicijs natura suadet:
 non manet ira quia est molesta, at altas
 radices agit voluptas quia est innata. Cō-
 cludo igitur magnanimum esse, qui irā
 faces: beatum esse, qui voluptatis flam-
 mas potest extinguere.

Efficax ira
 cum volu-
 ptate com-
 paratio.

Obiectum virtutis est duplex:
 Versatur virtus circa affectus aut

- Commune & internum, & voluptas & dolor, sub quibus omnes acriores affectus continentur.
- Proprium & externum, vt splendida edificia in magnificentia, false dicta in affabilitate.
- Moderando, vt profint.
- Tollendo, vt non noceant.

Distinctio secunda questionis.

Difficilius est resistere voluptati quam irā, quia voluptas est.

- Innata & enutrita nobiscum? ira autem non item.
- Diuturnior quam ira, est enim ira breuis, voluntas perpetua.
- Dulcis & amena, ira autem est molesta.
- Latius est fusa per totum corpus, at ira est solū ebullitio sanguinis circa cor.
- Fraudulenta & insidiosa, ira autem leminet & omnibus est aperta.

Opp.

*Voluptates & dolores non sunt obiecta virtutis, ergo in illis vt in obiectis nō versatur virtus. Antecedēs patet, quia non coincidunt efficiētes causa & effectus, sed vera obiecta virtutis sunt efficiētes causa volu-
 ptatis*

I 3

ptati & doloris, ergo non sunt obiecta: assumptio probatur, quia prasente pecunia gaudet liberalis, deficiente dolet.

Resp.

Dicendum est eodem respectu & modo non esse obiecta. Nam affectus interna, cibus & pecunia externa dicuntur: & quamuis affectus saepe occasione externarum rerum (quae sensus externos pulsant) oriantur: non tamen inde sequitur, non esse obiecta, cum causa & effectus diuerso respectu frequenter eidem obiectantur, ut animal & homo substantia.

Opp.

Voluptas & dolor sunt obiecta temperantiae, 3. libro Ethico. cap. 10. ergo non sunt obiecta virtutis in genere.

Resp.

Dolor & voluptas capiuntur bis: riam:	}	Strictè pro illis solum affectibus, & sic sunt obiecta temperantiae.
		Fusè pro omnibus perturbationibus, & sic communia obiecta virtutis
		hoc loco dicuntur.

Opp.

Si virtutes morum versentur in perturbationibus, tum in toto quod ex animo & corpore constat sita sunt: sed hoc est absurdum, ergo & illud. Maior est Arist. in 10. lib. cap. 8. minor patet, quia virtus est in solo animo.

Resp.

Dicit illis esse virtutes morum in toto composito:

non

non quod illi inhereant, sed quia affectus corporis & rationem mentis dirigant & moderentur.

Virtutes quomodo dicantur inesse in animo & corpore.

Opp.

Voluptas neq; est affectus neq; vitium, ergo non versatur virtus circa illam vt circa affectum. Antecedens probatur ex 7. Physico. cap. 3. & 7. Ethic. cap. 11. vbi voluptas motus esse definitur.

Resp.

Voluptas illic motus dicitur quia est causa mouendi: sapientem effectus per nomen causa appellatur: vel respondendum est, quod voluptas sit quidam motus appetitus, quo perfunditur: & hoc nihil aliud est quam affectus.

Opp.

Virtus versatur circa difficilima, vt in hoc cap probatur: sed voluptas & dolor non sunt difficilima, ergo circa voluptatem & dolorem non versatur. Minor probatur tertio libro Ethic. cap. 9. vbi docet philosophus, difficilium esse res molestas periculorumq; plenas ferre, quam ab his que voluptatem adferunt abstinere.

Resp.

In eo loco fortitudo res acerba dicitur, non quod actio eiusdem non sit iucunda, sed quod mors (que est eiusdem obiectum) sit respectu natura admodum molesta: Hinc emergit responsum nimirum quod per difficultius. eoque loci acerbius intelligatur: est enim acerbius, respectu natura horrentis mortem, res molestas periculorumq; plenas ferre quam ab his que voluptatem ad-

Quare fortitudo fit res molesta.

1 4 ferunt

ferunt abstinere: difficilius est tamē voluptati adblan-
dienti, quā periculo irruenti resistere.

Opp.

Difficilius est regere eas passiones, qua nullum ha-
bent medium, quā eas qua habent, sed maleuolen-
tia, impudentia, adulterium, furtum, homicidium, re-
ste philosopho lib. 2. cap. 6. non habent medium, volu-
ptas autem habet: ergo virtus si versetur circa diffi-
cilia, potius circa ista quā circa voluptatem versa-
rentur: quod voluptas habet medium constat, quia mo-
deratē illā vti licet, vt probat Arist. at istis moderatē
viti nemo potest.

Resp.

Affensus ani-
mi peccatum
facit,

In his considerari debent duo: actus hominis &
motus voluptatis: in actu est semper immane scelus,
in motu verō semper non est, si in consensum animi &
actum non prorumpat: hinc quamuis quoad actum
aut consensum medium non habent, in motu tamen
pulsus, habent: non tamen ex his rectē concluditur,
quod minus difficile sit voluptati quā istis resistere,
cum istis resistendi difficultas ex ipsa voluptate oria-
tur. Præterea non dicitur esse omnium difficilimum
voluptati resistere, quia habet medium, sed quia in vi-
sceribus natura dulcissimum semper sparsit & enutri-
uit venenum.

Opp.

In ira vsus rationis tollitur, at in voluptate non tol-
litur: ergo difficilius est ira quā voluptati resistere:
maior in 7. Ethic. probatur: minor in 7. vbi docetur,
quod incontinens saepe videat meliora.

Resp.

Resp.

Vsus rationis in neutro inest. Nam quamvis incontinens meliora videt ex parte intellectus: bonum tamen non omnino videt ex parte appetitus, fatetur tamen Arist. vsum inesse si naturam hominis, sed negat inesse si vim actumq; rationis spectes: cum ergo voluptas & diutius & periculosius hanc vim actumq; rationis obtundat quam ira, magis arduum esse voluptati resistere, quam iram extinguere & moderari putat.

Incontinens meliora intelligens, deteriora sequitur.

CAP. III.

An qui iusta agit semper sit iustus? &
An ad omnem actionem virtutis requirantur voluntas, scientia, & constantia?

Remotis à via periculis & insidijs, nimirum vitijs & affectibus, ^{Ratio ordinis.}ordo nunc progrediendi in hoc itinere nobis præscribitur. qui ordo in duobus maxime consistit; nempe in scientia studiose actionis, & in obseruatione trium circumstantiarum, quæ laudabilem eandem actionem reddunt. Actio de qua hic dicitur, est veluti laboriosa in hoc Oceano ad portum virtutis nauigatio: tres circumstantiæ actionis studiosæ

Tres circumstantiæ actionis studiosæ

I s tenen-

iustè agendū,
non solum
iusta.

Iustitiæ no-
mine omnes
virtutes in-
telliguntur.

Discrimē in-
ter iustum &
iustè agere.

tenendo clauum viam præscribit, volun-
tas & cōstantia agentis, qui sequēdo nu-
tum prudētię portum acquirit. Primūm
ergo requiritur vt nō solum agas iustum
sed iustè, quòd sanè tum feceris, si quod
in 2. li. requiritur spōte, seiēter & cōstan-
ter agas. Vt per voluptatem & dolorē in
postremo cap. omnem affectum: ita per
iustum & iustè hic omnem virtutem in-
telligit philosophus. Nam vt illorum af-
fectuum nomine alij omnes affectus illi
insinuātur, quia sunt primarij: ita hic no-
mine iustitiæ omnes reliquæ virtutes in-
telligūtur, quia illarum princeps & regi-
na dicitur. Non est ergo temperans sem-
per qui temperata: non fortis qui fortia,
nō iustus qui iusta: sed is demum tempe-
rās, qui castè: is fortis, qui animosè: iustus
is est qui iustè & studiosè agit. Nam vt in
artibus, sic in virtutibus serues habet. Fie-
ri enim potest, vt quis quid præstet eorū
quæ grammatici arte continētur, & for-
tuitò & alterius præscripto: suggerētibus
enim alijs latina & græca vocabula sæpe
ab imperito & Psittaco proferuntur, lati-
nè tamen & græcè isti non loquuntur: ita
sanè

fanè probabile est, Neronem omnium
 iniustissimū, aut suasu amici, aut impulsu
 hostis, aut affectu animi, aut cupiditate
 nominis iustū aliquod factū egisse: iustus
 hinc tamē haberi nō debet, quia iuste,
 id est studioso animo hoc ipsum non
 egerit. Quippe non solū factum, sed
 animū: non solū speciē, sed rem ipsam:
 non solū externam actionē, sed internum
 agendi habitum: non solū opus
 quod fit, sed etiam modum quo fieri
 debet, finemq; cōsiderare oportet. Qui
 ergo à dapibus & delictijs abstinent, nō
 statim temperantes: qui in hostium ciuitates
 irruunt, non statim fortes: qui multa
 largiuntur, non statim magnifici & liberales
 sunt appellādi, est enim (vt in dictis)
 ita in factis hominum magna sæpè fraus
 & dissimulatio. Rectè ergo ad omnem
 actionē opusq; virtutis hæc tria requirit
 philosophus: Nimirum voluntatem vt
 sponte, scientiam vt cum spectē; constantiā
 vt perseueranter & studiosè agas: à
 voluntate enim principium, scientia
 modum, à constantia fructū benè agēdi
 & viuendi petimus. Si ergo volentes bene,

Et factum & animus consideranda sunt.

nè, scientes rectè, perseverantes fructuo-
sè agere conemur: haud dubiū est, quin
naus in portum optatæ felicitatis tandē
peruehatur. Sed pleriq; inquit Arist. cū
hæc non faciunt, se tamē & probos fore
& præclarè se philosophaturos sperant: at
fallax & inanis est istorum hominū spes
& cogitatio, Nam vt illi nō sanantur, qui
medicos libenter audiunt ac diligenter
attendunt, si nihil eorum quæ præscripta
sunt faciunt: ita hi studiosi & beati non
fiunt, quamuis percipiant multa, si ea
quæ præcepta sunt, re, vita, & opere non
sequantur.

Præcepta o-
pere com-
plenda sunt.

Iustum capi- tur, vel	Formaliter pro habitu virtutis, & sic qui iustum agit semper est iustus. Materialiter pro equitatis facto, & hoc qui agit non est semper iu- stus, quippe hoc fit ali- quando, vel	Suasū amici, Impulsū hostis, Affectū animi, Prætextū & specie virtutis. Spe & appetitū lau- dis aut maioris com- modi.	} actionem.

Opp.

Opp.

Iusticia, iustum & iuste sunt coniugata: ergo qui agit iustum, erit iustus. Argumentum tenet à loco 2. Topico vbi docetur, cui vnum coniugatorum inest, inesse & alterum.

Resp.

Iustitia, iustum & iuste sunt coniugata, si formaliter pro habitu virtutis, non autem si naturaliter pro subiecto, materia, aut facto aequitatis, sumantur: est enim iustum aliquid quoad materiam, quod non est iustum, vt auit, quoad personam, factum enim est iustum, si tyrannus reddat depositum: ac tyrannus inde non est iustus, quia volens, sciens, constansq, non egerit.

Opp.

Iusta agentes iusti, & modesta modesti, fortia fortes efficiuntur. 2. Ethic. cap. 1. ergo qui iustum agit potest esse iustus.

Resp.

Non negamus quin iusta agentes sint iusti, si sponte, scienter, & constanter agant: sed hoc est quod hoc loco vrget philosophus: posse aliquem coactum aut alio modo agere id, quod est iustum, interim ipse sit iniustus. Nam voluntate recte facta definita sunt, vt habet Aristoteles 5. Ethicor. cap. 8. non ex affectu, impulsu, aut pretextu virtutis.

Voluntate
recte facta
definiuntur.

Opp.

Hoc alienum absurdumq, est, eum qui facit iniustum nolle

nolle iniustum fieri lib. 3. cap. 8. ergo à contrario absurdum est, vt u qui agit iustum, non efficiatur iustus.

Resp.

Par esse debet contrariorum comparatio, si uelimus, vt argumentum ab ijs ductū sequatur.

Hoc argumentum à contrarijs rectè teneret, si par esset contrariorum comparatio. Nam vt absurdum est illum non iniustum effici, qui iniustum sponte & scienter agit: ita alienum à ratione est, vt u non sit iustus, qui iustum sponte & scienter agit. Verùm cum hoc loco similis non sit vtriusq; aut rerum aut locorum proportio: Argumentum non coheret.

Opp.

Si voluntas requiratur ad omnem actionem virtutis, tum voluntas à virtute mouetur: sed voluntas non mouetur: ergo ad omnem actionem virtutis non requiritur. Maior constat, nam teste philosopho in 3. de Anima: intellectus non percipit sine phantasmate: ita voluntas non agit sine obiecto. Minor probatur, quia voluntas non est mobilis, sed mouens & libera potentia anima lib. 3. Ethic. cap. 3. de Anima.

Resp.

Docet quomodo intellectus & voluntas moueantur & moueantur.

Voluntas
consideratur
bifariam.

Absolute in essentia, & sic non mouetur, sed est mouens seipsam, vt intellectus suo ipsius lumine seipsum intelligit.

Comparatè in existentia, & sic vt intellectus nihil percipit sine phantasmate, ita voluntas nihil agit sine obiecto.

Opp.

Opp.

Parum aut nihil valet scientia, inquit philosophus in textu, ad virtutem: ergo non necessario requiritur scientia.

Resp.

Scientia est duplex, { Rerum in contemplatione, & ea non requiritur: nam docti non sunt solum studiosi.
Circumstantiarum, & talis est ad virtutis actionem necessaria.

Opp.

Scientia circumstantiarum est prudentia: ut patet ex definitione virtutis, que clauditur cum hac particula (prout prudēs prescripserit) sed quilibet studiosus non est prudens: ergo scientia circumstantiarum non requiritur. Minor patet, quia rudes & ignari sunt saepe virtute pradi, qui tamen prudentes esse nequeunt.

Resp.

Prudētia est duplex, { Heroica & generalis, qua est scientia bene viuendi & agendi secundum omnes omnium virtutum circumstantias, & hac in omnibus non requiritur.
Particularis, qua est scientia agendi secundum eas circumstantias in illa virtute, qua aliquis est pradius, & hac in minus expertis esse potest.

CAP

*An tria sola principia actionis humana sint
in animo, nimirum potentia, passio,
& habitus?*

An habitus sit virtutis genus?

Ratio ordinis.
Finis Ethices, actio non cognitio,

Virtutis acquisitionem nunc consequitur cognitio, quæ longè facilior inferiorq; est ipsa actione, sæpe enim diximus finem Ethicæ virtutis in actione non in cognitione consistere. Verùm quoniam frustra de reagitur, si quid sit non intelligatur, enitendum est vt definitione aliqua illustretur virtus. Alter enim vt fucò rationis, vim rerum ignorantibus: ita vmbra virtutis, nobis essentiam eiusdem nescientibus facilè imponetur, Hoc vero vt fiat accuratiùs primum genus huius definitionis, tum formã discutit. Genus habitũ esse cõcludit. Nam cum tria tantũ sint humanæ actionis in animo principia & seminaria, scilicet potentia, passio & habitus: ex his solum habitum genus virtutis esse demonstrat, in potetia enim est sola nature aptitudo, in passione dispositio, in habitu ve-

Virtutis definitio inuestigatur.

10

rò quies & perfectio: potentia enim nos mouet, passio disponit, habitus virtutis perficit, præterea potentia & affectus naturæ partum sequuntur, at virtus (vt antea probatū est) industria acquiritur: ergo nec potētia nec affectus appellari potest. Huc adde quod neq; potentiā neq; affectu boni aut mali sim9, at virtus nos bonos & studiosos nominat, relinquitur ergo virtutem per habitum rectè defini- ri. Est enim habitus qualitas, quæ cā mul- tis actionib. acquisita, Postremò ab enu- meratione passionū hoc ipsum proba- tur, inter quas nulla vt genus de virtute dicitur. Opportunè hîc offertur occasio, vt paucis numeriū naturamq; passionū definiam; passionum ergo aliæ sunt pri- mariæ, vt voluptas cui opponitur dolor, spes cui opponitur metus ac desperatio: aliæ sunt quoq; min9 primariæ, quæ sūt aut leniores, vt amor, indignatio, ira, mi- sericordia, verecūdia; aut actiores, vt odi- um, furor, excandescencia, inuidia, sub- qua & malitia continetur. Voluptas est delectabilis mot9 & quasi diffusio appe- titus propter bonū præsens, præteritum,

Habitus est
genus virtu-
tis.
Habitus
quid.
Digressio ad
affectus.

K aut

aut speratum, quo animus tum perfunditur & demulcetur. Dolor est tristis motus & quasi contractio animi propter malum præteritum, præsens aut futurum. Spes, quæ alio nomine desiderium dicitur, est passio qua mouetur appetitus ad expectandum bonum vehementer, & ad patienter expectandum diu. Metus est motus animi quo homo sollicitus est de malo futuro. Desperatio est abiectæ mentis horribilis & formidolosâ cōsternatio. Amor est motus animi in id quod putatur bonum fluens & propēdens. Ira est appetitus vindictæ. Indignatio est detestatio sceleris. Misericordia est compassio mali. Verecundia est metus turpitudinis. Inuidia est ægritudo animi indignè ferētis alienum bonū. Odium est inueterata inuidia. Furor est fomes excandescentiæ. Excandescencia est furoris incendium, &c. Omitto hīc longiorem istorum affectuum tractationem, quia decretum est in commentarijs partitionum illos limatiùs iterū definire, perorantis enim est excitare affectū, philosophantis verò illos pro viribus moderari:

ad

ad utramque ergo pertinet illos cognoscere. Satis tamen iam est ad praesens negotium ac institutum, docuisse per illos virtutem non definiri. Concludo igitur cum Aristot. quod si nec perturbationes sint virtutes, nec facultates, solum habitum ex his tribus relinqui, qui generis locum in hac definitione virtutis occupet. Verum cum habitus sit infusus aut acquisitus, & hic iterum vel cognitionis in mente, vel electionis in voluntate, illorum neuter, sed hic solum virtutis genus constituitur: morum enim virtus nec infunditur, nec intellectu collocatur.

In actione virtutis tria spectantur, { Inchoatio, & sic potentia }
 { Motus seu progressio, & }
 { sic affectus }
 { Dispositio, ordo & perfectio, & sic habitus principum agendi } > dicitur

Rationes quibus probatur virtus non esse affectus sunt quatuor, { 1. Ab adiunctis, quia ex affectu, nec boni nec mali dicimur. }
 { 2. A consequentibus, quia ex solo affectu nec laudem nec vituperium consequimur. }
 { 3. A causis, quia affectus a consilio & electione non oritur. }
 { 4. Ab effectis, quia perturbatione mouemur, at virtute non moueri, sed confirmari dicimur. }

K 2 Ratio

Rationes, quibus probatur, virtutem non esse potentia, sunt dua: {

1. Est ab efficiēte causa, quia virtus ab industria, potētia à natura oritur.
2. Ab officio, quia potētia est inchoare, virtutis perficere actionem.

Omnes affectus ponuntur in appetitu, vel

Concupiscibili, idq; aut respectu

Inclinationis ad bonū, vnde nascitur amor, cui opponitur odium.

Progressionis & motus ad bonum, vnde oritur desiderium, cui opponitur fuga.

Perfectionis & quietis in bono, vnde fuit delectatio, cui opponitur dolor.

Invidia, sub quo continentur. {
Zelus.
Misericordia.

Boni difficilis, vnde dimanat spes, cui opponitur disputatio.

Mali difficilis, vnde timor, cui opponitur audacia.

Molesti repugnantis natura, vnde ira, furor, & excandescencia, quibus opponitur clementia natura.

Opp.

Species & intentiones sunt principia agēdi in animo, ergo hac tria sola non sunt. Antecedens probatur, qui ex specie obiecta rei mouetur homo sap. sim è ad agendum, & ex intētionē etiam finis: hinc finis vt beatitudo principium agēdi ab Arist. dicitur. Resp.

Resp.

Principia ^(Potentia,)
 agendi in ^(Propria & Affectus,)
 animo ^(Habitus,)
 sunt du- ^{Communia & per accidens, ut species}
 plura, ^{intentionis, finis, de quibus hic non dispa-}
 tatur. ^{rtatur.}

Opp.

Sensus, appetitus, intellectus, tria principia agendi dicuntur in 2. cap. 6. lib. 1. et hic, ergo sunt plura.

Resp.

Sensus, appetitus, intellectus illic agendi principia ^{Sensus, appe-}
 statuntur alio quidem sensu, quam hic potentia, ha- ^{titus, intelle-}
 bitus, & affectus illic enim de virtute mentis, hic de ^{ctus, quomo-}
 virtute moris agitur; illic de institutione animi quo- ^{do dicantur}
 ad vitam usum, hic de actione quoad virtutis fructum. ^{principia a-}
 Ut ergo illic sunt tria principia quae verum, ita hic et- ^{gendi.}
 iam sunt tria, quae bonum respiciunt: Tria illic sunt,
 sensus, unde mechanici & operatio, appetitus, unde
 politici & actio, intellectus, unde Theorici & contem-
 platio dicuntur. hic vero est potentia quae inchoat, af-
 fectus qui acuit, habitus qui animum in studiose agen-
 do perficit.

Opp.

Mediocriter irasci est virtus, cap. 5. lib. 2. sed me-

K 3 diocri-

mediocriter irasci est affectio: ergo virtus est affectus. Minor probatur hoc syllogismo, *Mediocriter irascens alteramur: sed secundum nullum habitum alteramur. 7. Physic. cap. 8. ergo mediocriter irasci non est habitus.*

Resp.

Affectus moderatione virtutis saepe laudabiles sunt.

Mediocriter irasci non simpliciter virtutem illic esse declarat philosophus, sed mediocriter irascens bene affectus esse ostendit, quod non negamus: sunt enim affectus moderatione virtutis saepe laudabiles, ut verocundia in iuvene, misericordia in iudice.

Opp.

Medium est eiusdem generis cum extremis, sed virtus moralis est medium inter passiones: ergo virtus moralis est passio. Maior est philosophi. Minor probatur, quia fortitudo est medium inter timorem & audaciam, temperantia inter libidinem & stuporem naturae.

Resp.

Virtus quomodo dicitur medium inter passiones.

Virtus secundum essentiam non est medium inter passiones, sed secundum effectum, id est, quia in affectibus medium rationum praescribit & efficit.

Opp.

Virtus aliqua una actione acquiritur, ergo non est habitus. Antecedens probatur, quia scientia alicuius rei, quae est virtus, una demonstratione acquiritur.

Resp.

Quamvis una demonstratione aliquando unius rei sciens.

scientia percipitur, non tamen proprie scientia illa
 virtus mentis dicitur, nisi multis demonstrationibus
 acquiratur. Nam vt habitus ex multis dispositioni-
 bus, ita scientia ex multis demonstrationibus (vt ait
 aristoteles) constat.

C A P. VI.

An virtus sit modium potius Geometricum
 quam Arithmeticum? & an recte
 definiatur?

VT res tam perfici dicitur cum ex
 materia & forma constituitur, ita
 definitio rei tum recte absoluitur, cum
 ex genere & differentia componitur:
 genus enim materiam in qua est confu-
 sio, differentia formam in qua est distin-
 ctio imitatur. Genere ergo virtutis inue-
 to, differentia seu forma inuestiganda e-
 rit, de qua apud quosdam interpretes
 spinosa est disceptatio. Nam alij in actione
 laudabili, alij in electione animi, alij in
 proportione medij eam esse voluerunt.
 Sed recisa omni de lana caprina contē-
 tione, tenendum est in medio virtutem
 consistere in medio inquā rationis quā
 dirigit, in medio affectionis quam sup-
 primit, in medio vitiositatis quam tollit

Differentia
 virtutis inue-
 stigatur.

Virtus in me-
 dio consistit.

& extinguit. Est enim norma rationis, af-
fectionis habena, vitiorū fuga: hinc pro-
prium munus & officium est virtutis, eū
in quo inlit perficere. Nā vt virtus ocu-
li ip̄um oculum probè suo munere de-
fungi efficit, & vt virtus equi equum ge-
nerosum ad currendum stadium, ad ve-
hendum equitem, ad expectandum ho-
stem, aprum reddit & idoneū, ita profe-
ctō virtus animi hominem ad benè bea-
teq; viuendū docilem, adeoq; ad omne
præclarū facinus aggrediendū alacrem
& paratum facit; consuetudine enim nō
solū facilis, sed supra quàm dici aut fingi
potest delectabilis virtutum actio mo-
tusq; redditur. Intelligendum autem

Virtus est in
medio & est
ipsum mediū.

hic est non solū in medio virtutem
consistere, sed ipsum etiam medium ab
Aristot. definiri. In medio est vt respicit
obiecta, medium verò est vt respicit ex-
tremā. Vnde Poëta,

Est virtus mediū vitiorum vtrimq; redactū.

Cæterū cum mediū sit duplex, aut
rei quod Arithmeticum, aut quoad nos
quod Geometricū appellatur: Quæstio
est an hoc vel illud virtus moralis nomi-
netur

netur. Rei mediū definitur, teste Arist.
 quod æquè abest ab vtraq; extremitate
 idq; apud omnes vnum idemq; valet, &
 efficit, vt sex inter decē & duo quæ æquè
 superant ac superantur. Medium verò
 quoad nos est, quod nec transit modum
 in excessu, nec deficit in defectu, nec de-
 niq; vnum idemq; valet apud omnes, &
 sub hoc medio virtus morū comprehē-
 ditur: hoc enim in proportione rei mu-
 tabilis & moderatione rationis cōsistit,
 verbi causa: Nimium est alicui decem li-
 bras ciborū comedere, duas verò parum:
 quid ergo sumere præscribis? hoc sanè
 Miloni parū, Tironi nimium: quid ergò
 nūc facies? certè si rectè feceris circum-
 stātijs ponderare oportet, vt victū præ-
 scribens medium naturæ habitum non
 euerras. Vt ergo sagax natura alijs pl⁹ pi-
 tuitæ, alijs plus sanguinis, alijs plus melā-
 choliæ, alijs plus bilis tribuit, cum tamen
 in omnibus medium iustitiam & æqui-
 tatem seruet, ita prudens, iustus, fortis,
 omnisq; virtutis studiosus medium nō
 in pondere ad rei æqualitatem, sed in
 iustitia ad rationis dignitatem in omni-

Virtus medi-
 um quoad
 nos.

Medium
 Ponderis
 Iustitiæ.

K 5 bus

Virtus muta-
ri potest, in
modo tamen
non habitu.

bus considerat ac veluti demeritur. Verum ne malè hîc philosophû de medio benè differentem intelligas, cauendum est ne virtutē in essentia sua mutabilem esse existimes. Nam quamuis est mediû vt ait, quod mutari potest, non tamen in habitu & essentia, sed in modo & existētia illam mutari decet, habitus enim idem & immutabilis manet, acquirendi verò & agendi modus secundum eundem habitum sæpè mutatur. Exempli causa, alius est iustus qui pœnam infligit, alius est iniustus qui dignitatem tribuit, in vtroq; est idem agendi habitus, sed in vtroq; non est idem agendi modus. Magnificus est, qui regi purpurâ aut diadema offert, magnificus quoq; est, qui in magna caritate rerum pauperib. annenam parat: constat ergo virtutem iam mediû esse, idq; tam rei quàm rationis: Rei si habitum, rationis verò & quoad nos, si modum spectes. Rationes in textu quib. philosophus medium virtutem esse confirmat, quatuor sunt: ita comparatione virtutis in oculo & virtutis in equo ducitur, 2. à proportionē rei & rationis, 3.

Quod virtus
sit medium:
quatuor ra-
tiones.

ab

ab exemplo omnium artium quæ medi-
 dium veluti scopum intuentur, 4 à testi-
 monio Pythagoreorum qui malum infi-
 nitum, sed vnum bonum quasi centrum
 posuerunt, à quo vt facile est discedere,
 quia multis modis peccatur, ita admodū
 difficile est idem attingere, quia virtus in
 punctum quasi contrahitur: vt ergo sci-
 entis est inuenire centrum, ita sapientis
 est tenere medium. Restat iam tandem
 vt definiatur virtus. Est ergo virtus habi-
 tus bonus, animi iudicio, & electione su-
 sceptor, in mediocritate constans, ratio-
 ne sic reclus, vt prudens præscriperit:
 quam definitionem sic interpretare: Est
 habitus non infusus sed acquisitus, non
 malus sed bonus, non corporis sed men-
 tis, non temeritate sed iudicio & consi-
 lio susceptus non in cessu aut defectu, sed
 in medio tam vitiorum quàm affectionum
 positus, non perturbatione sed ratione
 reclus, non vt quispiam sibi, sed vt pru-
 dens omnibus agendi modos ac circum-
 stantias præscriperit.

Medi-

Rei seu Arithmeticum, quod idem est apud omnes & immutabile, vt sol inter planetas, sex inter decem & duo.

Mediū est vel

Rationis seu geometricum quod cōsideratur vel in	modo	acquiſitionis,	} & sic mutari potest.
		actionis	
}	}	Habitū eſſentiæ ſuæ, & ſic mutari non poteſt. Notandum eſt virtutem ſub vtroq; cōtineri, ſi duabus his rationibus diſtinctè cōſideretur.	

Vnitās mediij, eſt enim vnū bonum malum verò infinitum.

In definitio-
ne virtutis
præcipuè
ſpectanda
ſunt.

}	}	Repugnātia vitij, quod eſt in	Excellū, vt profuſio re- rum.
		Excellētia prudentis vitij, cuius officiū eſt circumſtāntias rectè agendi & viuendi præſcribere.	De ſectu, vt auaritia.

Opp.

Virtus indagatrix mediij dicitur in hoc textu: ergo non eſt ipſum medium: argumētum tenet, quia (vt ait Boetius) ſic ſe habet indagatio mediij & ipſum mediū, vt inſtrumentum & opus: Sed inſtrumentum non eſt opus: ergo ſi virtus ſit indagatrix mediij, non erit ipſum medium.

Reſp.

Vt gladius poteſt eſſe & inſtrumentum militis, & opus artiſicu; ita virtus poteſt eſſe medium & indagatrix mediij: nam vt opponitur extremis, ſic eſt medium: vt verò affectus, actiones, & obiecta intuetur, ſic eſt indagatrix mediij: exempli cauſā, affectus ira-

ſcō

Virtus quo-
modo ſit &
medium, &
mediij inda-
gatrix.

sci iubet, negat fortasse ratio, intercedit virtus qua modum ac medium tenere docet: vt ergo nos instruit, sic est indagatrix mediij, vt verò nos perficit, ita ipsum medium haberi debet.

OPP.

In textu virtus extremitas dicitur, ergo non est medium.

Resp.

Extremi- tas, est, vel in	{ Perfectione rationis, & sic virtus ex- tremas dicitur. Modo oppositionis, & sic non dicitur, vitia enim & affectus hoc modo extrema nominantur.	Virtus quo- modo extre- mitas dica- tur.

Opp.

Mediam rei & medium rationis definitione differunt: ergo si virtus sit medium rationis, non erit omnino medium rei.

Resp.

Eodem respectu negatur, quod sit medium rei & rationis: Nam in essentia medium rei, in modo, actu, & existentiâ, medium rationis dicitur.

Opp.

Vnum extremorum magis accedit ad virtutem in essentia quam alterum, vt docet philosophus: ergo si essentiam spectes non est medium rei.

Resp.

Nulla est vitiorum cum virtute participatio in essentia, in existentiâ tamen est quadam similitudo: exempli causa, non magis dicenda est profusa largitio rerum

rerum liberalitas in essentia, quàm parsimonia, si ta-
men existentiam & actum consideres, pro odigius libera-
lis est similior, quia dar nemo largius.

OPP.

Virtus non est habitus electiuus, ergo male defini-
tur: antecedens probatur hoc modo: si esset electiuus
tum pueris & seruis conueniret, nam in illis est electio:
sed illi, vt docet philosophus, non conuenit: ergo non est
habitus electiuus.

Resp.

Electio est duplex, $\left\{ \begin{array}{l} \text{Naturalis \& imperfecta, que est in} \\ \text{pueris \& seruis.} \\ \text{Moralis \& perfecta, que non est, \&} \\ \text{sic negatur virtus inesse illis.} \end{array} \right.$

Opp.

Potentia definitio conuenit virtuti: ergo virtus &
potentia non sunt disparata: Antecedens probatur,
quia potentia definitur principium actionis in aliquo,
& sic est virtus, exempli causa, fortitudo est principium
aggrediendi formidolosa.

Resp.

Principium agendi est duplex, vel $\left\{ \begin{array}{l} \text{Internum vt forma.} \\ \text{Externum } \left\{ \begin{array}{l} \text{Incompletum vt potentia.} \\ \text{Complectum vt habitus,} \\ \text{quale principium vir-} \\ \text{tus dicitur.} \end{array} \right. \\ \text{quod est duplex, aut} \end{array} \right.$

Opp.

Virtus intellectualis non est in medio, ergo nec vir-

*Res moralis, argumentum sequitur, quia non est ratio
cur magis hac quam illa in medio consisteret, cum hæc
sit æque medium rationis ac illa voluntatis: antecedens
probat, quia virtus intellectualis versetur circa ve-
rum: sed verum & falsum dicuntur de contradicen-
tibus, in quibus non est omnino medium: ergo virtus
intellectualis non est in medio.*

Resp.

*Et si inter verum & falsum non sit medium, tamē
inter duo falsa ipsum verū medijs rationem tenet: ver-
bi gratia: si quis dicat Musarum studioso alumno trius
horarum spatium ad somnum sufficere, falsum hoc est
in defectu: si vero affirmet spatium novem horarum
requiri, falsum est in excessu: medium iam est ipsa
veritas, quæ à prudente prescribitur.*

C A P. VII.

An rectè diuidatur virtus moralis?

*An virtutes omnes ac quidam affectus
in medio consistant?*

An singula virtutes specie differant?

DEFINITIONEM diuisio virtutis se-
quitur, vt quæ in genere propos-
nuntur in specie intelligantur om-
nia. Tum enim res accuratè tractan-
tur,

tur, cū non solum demonstratione mēti, sed inductione veluti sensibus obijciuntur: quippe ratiocinationes doctos, at inductiones & exempla imperitos rerū vrgent. Non ergo satis est fontes digito (vt aiunt) leuiter demōstrasse, nisi ex iisdem riuuli, id est, singulæ virtutes ad vsū fructumq; degustantiū suo ipsarum ordine propinētur. Quare vt generatim omnes, ita nūc diuisim singulas in medio extremorū ac quasi in gyro rationis cōsistere graphicè depingit. Attendendum hīc est illā Senecæ & Ciceronis partitionem, qua virtutem in quatuor primarias deduxerint, à nobis hoc loco non reprehendi: est enim laudatissima, quippe in fortitudine vt in columna ciuitatis: in tēperantia vt in habena morū: in prudētia vt in regula rationis: in iustitia deniq; vt in trutina æquitatis omnes ac singulæ virtutes connectuntur. Defatigant nos ergo Burlæus, Buridanus, & alij prisce interpretes, qui hanc illorum diuisionem mancam & mutilatam, nec omninò cōspirantem cum ista Arist. docere conantur. Heroicas has quatuor vbiq; esse fatetur

tur Aristoteles: & quorsū quaeso, nisi ad easdē vt ad cardines reliquæ quasi nexibus societatis inter se vincitæ reuocētur? est tamen hoc loco alia virtutū comparatio; alia ergo requiritur etiā distinctio: nam hic numerum non naturam, inductionem non demonstrationem, exempla omnibus, non præcepta in singulis cupit proponere. Nemini hic nemiū videri debet, quòd inter virtutes affectus quidam ab Aristot. enumerētur. Sunt enim illorū alij tumultuantes, vt odium, furor. Alij mites ac moderati, vt paternus amor & verecundia: illi ab omni ratione & medio longe discedunt, hi verò speciem quandam virtutis induunt. Lōgum hic esset istorum omnium habitus, vires, media atque extrema, quæ in textu explicātur, verbosū percēserē; lumē soli (vt aiunt) adderem, si dilucidius quàm ab ipso Arist. explicātur, hæc ipsa delineare contenderē. Verūm ne cursim ac perfunctoriè multa transire videar, numerū virtutum summatim depingendū puto. Omnis ergo virtus respicit gubernationem corporis aut mentis: corporis vel

Affectus quidam cur inter virtutes numerentur.

Aristotelica virtutum partitio.

L . ad

ad vires vel ad sensus: vires corporis exercētur vel in mediocribus periculis vnde fortitudo, vel in magnis & acerbitate plenis vnde animi magnitudo oritur. similiter in sensib. corporis versatur virtus idque aut in omnibus vnde cōtinentia, aut in duobus solūm nēpe gustu & tactu, vnde temperantia ducitur: mentem porrò respicit virtus tā ad appetitus moderationem, quàm ad directionē rationis: moderatio appetitus cernitur in pecunijs, honoribus, animiq; affectibus: appetitū in pecunijs liberalitas & magnificentia, in honoribus modestia, in affectibus māfuetudo temperat: directio deniq; rationis est, aut in sermone vnde affabilitas, aut in factis vnde comitas, aut in negociis vnde æquitas, aut in dictis factisq; vnde simplex illa temporis filia veritas constituitur. His iam ordine enumeratis, opportunè & fructuosè dubitatur, an singulæ virtutes naturâ ac specie differant? credo equidē nō differre. Nam vt earū alique sunt dispares, naturæque vt inter se disiuncte: ita aliæ sūt in cōmunionē essētiæ affines admodum & cognatæ: aliter quò

Virtutes an
specie differant.

quò tenderent quædã sententiã in hoc ipso cap. apud Arist. planè non video: in vno loco sic ait, sunt etiã & aliã virtutes finitimã omninò, sed tamen inter se aliquid differunt: in alio verò sic, Quam rationem liberalitatem ad magnificentiã habere docuimus, paruis differente: eandem habet ad magnitudinẽ animi, quã in magnis honoribus versatur, modestia quẽ in paruo honore cernitur. Et iterum inter magnificum & liberalẽ hoc solùm interest, quòd ille in magnis, hic in paruis cernitur. Hactenus Arist. ex cuius verbis cõcludo aliquas esse virtutes omninò finitimas, adeoq; liberalitatẽ & magnificentiã non re sed ratione tantùm secundũ magis & minùs inter se differre. Nam quĩ differunt, cum idem subiectũ nempe voluntatem, idem obiectum nempe pecuniam, eadẽ extrema nempe prodigalitatẽ & avaritiam habeant: idem sanè existimo de modestia, si cũ magnanimitate in honore, de temperantia, si cũ continentia in voluptate, de mansuetudine, si cũ comitate in affectu animi cõferatur. Quẽadmodũ ergo vnus idemq;

L 2 homo

homo, nūc magistratus in summa dignitate, nunc priuatus in mediocritate possit consistere: ita vna eademq; virtus aliquando magis splendet, vt magnificentia, aliquando minus, vt liberalitas, quæ tamen decorum laudemq; in suo gradu habet.

Opp.

Alia sunt heroica & cardinales virtutes præter illas quatuor quæ recensentur, ergo minus aptè diuiditur virtus in illas quatuor: antecedens patet, nam magnificentia, magnanimitas, & continentia ab Aristotele dicuntur heroica in textu.

Resp.

Et si alia quædam heroica & cardinales dicuntur à philosopho, reducuntur tamen ad has quatuor: vt magnanimitas ad fortitudinem, continentia ad temperantiam.

Reliquæ heroica virtutes ad 4. primarias reducuntur.

Opp.

Absurdum est maiora bona ad minora reduci, ergo malè respondet magnanimitatem ad fortitudinem, & continentiam ad temperantiam reuocari.

Resp.

In primaria diuisione virtutis fortitudo, temperantia, iustitia, prudentia, fusiùs sumuntur pro reliquarum quodammodo causis: & sic alias virtutes sibi connexas habent, in suis verò locis strictius tractantur à philosopho.

Primariæ 4. virtutes aliquando fusiùs tractantur strictius acceptæ.

Opp.

Opp.

Alia sunt virtutes quàm hoc loco enumerantur, ergo diuisio non est laudabilis: antecedens probatur quia castitas vite, humilitas, patientia, aequitas & in actionibus honestis perseverantia sunt virtutes.

Resp.

Castitas ad temperantiam, humilitas ad modestiam, patientia ad mansuetudinem, perseverantia ad fortitudinem, aequitas ad iustitiam reuocatur.

Ad enumeratas virtutes reliquæ reduci possunt.

Opp.

Si affectus consistere in medio rationis, tum à ratione hominem non auocarent: sed omnes affectus sunt motus animi auocantes hominem à recta ratione: ergo in medio rationis consistunt.

Resp.

Leniores affectus vt misericordia, verecundia, &c. in sapientem cadunt, neq. omnino à gyro recta rationis nos deducunt: intelligitur ergo illa definitio affectus, de perturbationibus inessrenatis, quæ impetu quodam arcem rationis inuadunt & expugnant.

Opp.

Leniores affectus sequuntur naturam appetitus, qui est vi sua rationis expers, ergo & leniores affectus mouent nos ab vsu rationis: nam aliter neq. in appetitu vt in subiecto residerent, neque eiusdem vim, motum, ac naturam sequerentur.

L 3

Resp.

Resp.

Appetitus } Absolutè in essentia, & sic est rationis
 duob. mo- } expers, adeoq. subiectum tumultuanti-
 dis confi- } um affectuum.
 deratur, } Comparatè, & sic participatione fa-
 vel } ctus est tanquam obediens filius, & est
 subiectum leniorum affectuum.

CAP. VIII.

*An extrema extremis magis quàm medijs
 opponantur?*

*An vnum extremorum magis opponatur medio
 quàm alterum?*

Comparatio
 extremorum
 & mediõrũ.

SATIS de definitione ac diuisione
 virtutis iam disputatum est, nunc de
 actione in qua cum extremis compa-
 ratur, est differendum: contingit e-
 nim virtuti, vt vtriq; extremorum repu-
 gnet ac opponatur, sed ita vt huic magis,
 illi verò minùs: vnde eliciuntur hæ quæ-
 stiones, An extrema extremis magis
 quàm medijs opponantur? vt ad vnũ ex-
 tremorum magis quàm alterum virtuti
 repugnet? Per extrema, vitia opposita: p
 media, virtutes in medio vitiorũ consti-
 tutas intelligit philosoph⁹, media extre-
 mis

Media oppo-
 nuntur ex-
 tremis,

mis opponi probat à similitudine & ab
 exēplo: A similitudine hoc modo: Quē-
 admodum si id quod æquale est, cum re
 minore comparetur maius est, si cum
 maiore minus: ita medij habitus, id est,
 virtutes, si cū eis quæ à medio absunt cō-
 parentur superare, si cū eis quæ medium
 transeunt, deficere videntur: exēpla for-
 tis, temperantis, & liberalis in textu pro-
 ponuntur: si enim fortem cum ignauo
 compares, audax: si verò cū audaci, igna-
 uus habetur. Par ac similis fit compara-
 tio tēperantis respectu libidinosi & stupi-
 di: liberalis respectu prodigi & auari. Li-
 quidò enim cōstat mediū cū extremis,
 id est virtutem cum vitijs, bonū cū ma-
 lis vtrimque concertare, sequitur vt ma-
 iorem extremorum inter se pugnam &
 repugnantiam esse demōstremus. In-
 nant & tumultuantur hīc quidam in A-
 ristot: textentes veluti aranearū telas vix
 vllis rationis fibris cohærentes. Quid in-
 quiunt, sibi vult philosophus, cum docet
 maiorem esse vitiorum inter se discordi-
 am, quàm virtutum ac vitiorum? Non-
 ne magis decertāt illa quæ genere & spe-

cie differunt, quàm quæ conueniunt? At
 virtus & vitiũ genere boni & mali differe-
 runt, vitia autem ita non distinguuntur:
 ergo ista de acriore pugna extremorum
 inter se, neruos viresq; nõ habet quæstio.
 Attendendum est quòd duplex sit repu-
 gnantia, absoluta, respectu boni & mali,
 & sic medium & extremũ magis distant:
 comparata, respectu excessus & defectus,
 & sic duo extrema magis inter se collu-
 ctantur: quod probatur in textu, & quia
 extrema magis à se inuicem distat quàm
 à medio, & quia maior est cognatio ac si-
 militudo vnus extremorum ad mediũ
 quàm extremorum si ad se inuicem con-
 ferantur: longius enim abest prodigalitas
 ab avaritia quàm à liberalitate: proprius
 accedit audacia ad fortitudinem quàm
 metus, quo veluti fulmine perculsus ho-
 mo omne periculũ fugit, omnemq; stre-
 pitũ & vmbra pertimescit. His positis in
 postremo loco docetur, quòd nunc de-
 fectio nunc exuperantia in extremis ma-
 gis virtuti opponatur: gloriam enim for-
 tis magis obscurat timor, qui est in defe-
 ctu: gloriam mitis & mansueti magis ob-
 scurat

scurat furor, qui est in excessu. sed obseruandum est attentè & diligenter, quòd duobus modis contingat ista repugnàdi secūdum maius & minus in extremis vicissitudo, nimirū vel respectu rei, vel respectu nostri: respectu rei in similitudine & veluti imitatione virtutis, sic audax forti, sic prodigus liberali assimulatur: respectu nostri in inclinatione ac propensione mentis humane mala cōsuetudine corruptæ, quæ magis aut minùs hoc vel illo scelere perfunditur & cōmouetur: id ergo vitium magis repugnat virtuti respectu nostri, ad quod vel naturâ vel consuetudinè propensiores sumus.

In repugnantia extremorū & mediolorum duo spectantur.

Absoluta oppositio, & sic virtus & vitium nō minus pugnant quàm duo vitia: nam vitia sub eodē genere mali, at virtus & vitium sub diuersis generibus boni & mali continentur.

Respectiua reductio vnius ad alterū, & sic est maior extremi cum extremo quàm extremi cum medio decertatio, nam facilius vnum extremorum ad medium, quàm ad suum oppositum extremum reductitur.

Vnum extremorum est vicinius medio quàm alterū, vel

Respectu rei, sic auaritia magis opponitur liberalitati quàm prodigalitas.

Respectu nostri, & sic prodigalitas est aliquando remotior a virtute, quia ad illam vel à natura vel à consuetudine magis inclinamur.

Opp.

Virtus in textu dicitur medium & equalere respectu extremorum: ergo non magis ab vno quam ab altero distat,

Resp.

Medium rei
æquè distat
ab extremis,
mediū quo-
ad nos non
item.

Virtus est medium & equalere respectu nostri, vt antè probatum fuit, non respectu rei. Medium rei semper equaliter, at medium quoad nos non semper pari & eodem modo ab extremis distat.

Opp.

5 lib. Phyl.

Illæ sunt minùs contraria inter quæ est facilior transmutatio: sed facilior est transmutatio inter vitia quàm inter vitia & virtutes: ergo vitia inter se sunt minùs contraria. Minor probatur auctoritate philosophi in 9. c. vbi dicit difficilimum esse medium id est virtutem inuenire: quod si verum sit, lapsus ab vno vitio in aliud non est tam difficilis, quàm à vitio ad virtutem progressus.

Resp.

Quomodo
dicatur virtus
inuentu dif-
ficilis.

Difficilimum illuc demonstratur studiosum esse, non quòd non sit facilior reductio vnus extremorū ad medium quàm ad oppositū, sed quòd infinita mala natura, fortuna, anima, nos (prima vt gētes vestigia ad virtutis arcem) impediāt. Voluptates enim nobiscum nata intus, opes, diuitia, honores, foris, omnes deniq; affectus ac perturbationes nobis, quò minus saluamur virtutē: insidiantur: est ergo difficilimū studiosum esse, nō tamen sequitur, quin sit maior extremi cum extremo quàm

quàm extremi cum medio oppositio, quia ab vno ad alterum nulla fieri potest nisi per medium progressio.

Opp.

Inclinatio & propensio natura frequentius ad audaciam & prodigalitatem nos flectit, quàm ad timorem & auaritiam: sed nec audacia magis fortitudini, nec prodigalitas magis liberalitati opponitur: ergo ex inclinatione & propensione natura maior non oritur oppositio. Minor in textu patet.

Resp.

Hoc argumentum sententiam Aristotelis optimè interpretatur: nempe quod non absolute oppositionis, sed potiùs, difficilis reductionis ratio consideretur. Nã si res ipsa vt sunt proponantur, auaritia proculdubio magis: si verò inclinatio persona & mala consuetudo ponderentur, nonnunquam rerum profusio & prodigalitas liberalitati magis repugnant: ratio est quia difficilima ab illis ad qua natura propensi sumus auocamur.

Opp.

Vnum vni tantum opponitur, vt docet philosophus in Topicis, ergo extremum medio & extremo non opponitur.

Resp.

Intelligitur illud axioma, quòd vnum vni opponitur solum sub ratione extremi: sed medium cum extremo comparatum rationem extremi habet.

Vnum vni opponitur, quomodo intelligendū.

C A P.

*An sit difficilimum esse studiosum?
An omnis declinatio à medio sit vituperanda?*

Medium in-
uentu diffi-
cilimum.

PRÆCLARVS & insignis hic liber Ethicorum utili & salutari consilio clauditur, vt nempe ad virtutis portum nauigantes, fumum & flammam, Circeem & Syrenem fugiamus. Vetula enim & venefica est Circe, quæ homines in porcos & monstra transfert. Insidiosa est Syren quæ dulciter cantando multos in perniciem allicit: fumus & flamma, viria animi quibus fallimur: Circe & Syren affectus quibus fasciamur, nobis ad vitium præferunt: hinc liquido patet omnium difficilimum esse virtutis arcem attingere & salutare. Quare vt sciētis solūm est in circulo inuenire centrum, ita sapientis solūm est in affectibus reperire medium, nedum seruare. Quid ergo? an Medusæ obiecto capite est deficiendum? nullo modo: dulcia non meruit qui non gustauit amara, laboris ac difficultatis ægritudinem spes optimæ foelicitatis adimit.

mit. Nam vt extremis cruciatibus parturientes prolem editam ardentius amāt, ita magnis laboribus emptę virtutes studiosos vehementiūs capiunt atque delectāt: sed quę sint istę tot & tantę difficultates, quę tot & tātę in via virtutis tricę ac impedimenta fortasse quęris? Attende & verbo audies. Inprimis tecum considera peruersitatē naturę, quę semper veluti, rebellis & contumax in studio ac contēplatione virtutis fuit: hinc propone ob oculos sęuos vel poti⁹ insanos fluctus multorum affectuū, qui in pectore humano quasi tumultuātes, omnem rationis vim retundere, omne virtutis lumen extinguere conantur. Huic adde perniciem Paridis ac Troianorum ipsam Helenam (voluptatē intelligo) quę Cupidinis arcu frera, Herculē à bello ad Omphaliam, Aristotelē à studio philosophię ad Herpillem, Martem à superiorū sedibus ad venetis amplexū compulit. Quid multis? hęc est quę serenitate meretricię frōtis summos, medios, infimos sapē deludit, & in præcipitia vitiorum atque infamię trahit. Postremò si placet per pēde ludi-

Quę sint impedimenta ad virtutē parandī vitā. Naturę prauitas: affectuum sęuitia.

Voluptatura illecebrę.

Ludibria for-
tunæ.

ludibria fortunæ, & errata anima: illis in-
fecti contabescimus, his conspurcati pe-
nitus insanimus: lubrica enim sunt vesti-
gia fortunæ, infinita sunt flagitia animæ,
& hæc & illa medium quærentibus sunt
admodum infesta ac perniciofa: sequitur
ergo virtutem tot malis ac periculis obli-
tam maxima cum difficultate à nobis ac-
quiri posse, & acquisitam possideri. Cate-
rùm ne in biuio quasi ancipites & hære-
tes non relinquat philosophus, in calce
huius postremi cap. rationem demonstrat,
qua vti facile poterimus istorum malo-
rum metu & procellis liberari. Nam ut fa-
ciunt illi qui contorta ligna in rectum di-
rigunt, ita nos vel à natura ad aliquod vi-
tium propensi, vel malè viuendi consue-
tudine corrupti animos ad rectum, id est
ad medium debemus flectere & reuoca-
re. Hoc autem (vt docet) expeditius facie-
mus, si in primis voluptatis faces restin-
guere, tum si illud vitium quod est medio
maximè repugnans fugere, postremò si a-
nimorum nostrorum impetum ad hoc vel
illud scelus perpetrandum diligenter anim-
aduertere & fortiter retardare conemur.

Vlti-

Aditus ad vir-
tutem facili-
or quomodo
possit reddi.

Vltimū quod in hoc libro agitur est p̄cedentium veluti epiphonēma, nimirū quòd omnis defectio à medio non sit reprehensione digna: hoc dicit non quòd minima non sit in vitio, sed quòd parum decorū egredientes, nō tã apertè ac euagantes longiùs oculis hominum obuertentur. Illi enim plerumq; ex infirmitate, hi ex malitia peccant & offendunt: illi ergo ex candore animi ad veniã sunt recipiendi propter facti p̄nitētiã, hini-
gro (vt aiunt) carbone notandi propter contumaciã: est enim labes animi in p̄nitentib. & infirmis nequus ac error, est in cōtumacib. & malitiosis scelus ac furor.

Defectio omnis à medio non protinus vituperanda videtur.

Difficultas
assequendi
virtutes,
cernitur,
vel in

Corruptione naturæ, quæ est procliu-
ior ad malum semper,
Oppositione vitiorum, quæ vtrinq;
virtutis arcem inuadunt.
Oppugnatione affectuum, qui nos à
recta ratione impetu quodam auocant.
Delectatione rerum externarum bo-
norumq; fortunæ, quibus plerumq; ni-
mium addicti sumus & mancipati.

Omnis le-
uiuscula de-
clinatio à
medio nō
est semper
culpanda,

Quia infirmi sumus, & lenitatis poti-
us manu quàm seueritatis ferro ad p̄-
nitentiam reuocandi.
Quia nō longiùs à medio dirigentes,
malè agendi exemplo, quod vix ab alijs
animaduertitur, alios minùs offendimus,

Opp.

Opp.

Studiosum esse est omnium maximè incundum & delectabile. teste philosopho in hoc libro: ergo studiosum esse non est maximè difficile. Nam difficile molestiam, delectabile letitiam parit.

Resp.

Omne difficile non est molestum.

Studiosum esse non dicitur omnium difficilimum in possessione ut aiunt, sed in acquisitione virtutis, cuius radix amara ut ait Iſocrates, fructus verò dulcissimus. Præterea respondeo omne difficile non esse molestum, nisi per se consideretur: molestiam enim omnem difficultatis animus spe boni incitatus facile deuorabit.

Opp.

Res qualibet facile (ut ait philosophus) fertur ad suum proprium obiectum: sed propriū obiectum voluntatis est verum bonum, ut probatur in 4. cap. huius lib. ergo medium quod est verum bonum inuenire non omnium difficilimum.

Resp.

Animus mole corporis impeditur quò minus verè bonum posset discernere.

Ut oculus laesus rectè de suo obiecto non iudicat, ita animus mole istius corporis pressus ac impeditus, facile quod verum quodq; bonum est non discernit, quare et si obiectum voluntatis sit perfectè bonum, ut intellectus obiectum est perfectè verum, tamen uterq; sic, ut supra probatur, vulnerari potest, ut neuter rectè suum officium faciat.

Opp.

Opp.

Conseruatio natura in virtute, corruptio in vitio
cernitur: ergo in natura, qua conseruationem, nõ per-
niciem sibi exoptat, non est vlla difficultas inueniendi
medium.

Resp.

Fatendum est naturam magis in gremio virtutis
quàm vitiositate conseruari: veruntamen dulci inna-
ta voluptatis veneno infecta, pronior ac magis præ-
ceps ruit in malum quàm in bonum: istius enim blan-
ditijs delinita & quasi obcecata, sapius ad Charyb-
dim vitiorum, quàm ad asylum & portum virtutis
rapitur.

Voluptas na-
turam inficit.

Opp.

Omne vitium est culpandum: sed omnis declinatio
à medio est vitium: ergo omnis declinatio à medio est
culpanda, maior patet, minor probatur, quia omnis
declinatio à medio est aut excessus aut defectus: Sed om-
nes excessus aut defectus sunt vitia, ergo omnis de-
clinatio à medio est vitium.

Resp.

Certum est omnem declinationem esse vitiosam, Declinatio
nec non vituperandam: caterum propter causas supe-
rius allatas, si sit leuior minusq; conspecta reprehen-
denda non videtur. leuis.

Opp.

Quemadmodum in morbis corporis obstandum &
occurrendum est principijs, ita vel maxime in morbis,
M id est,

id est, in vitijs animi, sed expeditius vitio obstare non licet, quam primum veluti lapsus ac declinationem in vitium reprehendere: ergo omnis declinatio quamuis leuisscula est vituperanda: maior est à minore ad maius: minor ratione probatur, quia mali potius metu, quam suasu emendantur: sed declinantes à medio mali sunt (vt antea ostenditur) ergo metu potius reprehensionis quam suasu sapientis emendantur.

Resp.

Declinationum
culæ multi-
plicatæ mole
atrocis flagi-
tij adæquantur.

Concedendum est minutulas declinationes animum nõ minus corrumpere multitudine, quam atrocta scelera & flagitia sua mole & magnitudine. Nam vt musca si multa sint bouẽ suffocant, & arena numerose nauem submergunt, ita ista à medio digressiuncula (quantulacung, sint) si numero accreuerint, nõ minus scelestum & facinorosum reddunt, quam quæ conspectiora habentur. Verum enimuerò si multoties isti casus lapsusq; ab arce virtutis non fiant, conuiuendum potius quam inronandum esse suadet philosophus. Immane enim est candente ferro vti, cum oleo placide vulnus sanare possis.

Opp.

In postrema parte huius capituli expressè dicit philosophus nos consequi posse medium facillimè, ergo non est difficilimum id ipsum inuenire.

Resp.

Facillimè nos consequi posse id quod rectum perfectumq;

Et unq̄ sit fatemur, postquam ultrocitroq̄ animos no-
 stros ab extremis medium versus laudabiliter desexi-
 mus: tum enim dulcedine fructus illecti, omne via ta-
 dium facile superamus: quippe est in primo ingressu
 huius itineris labor, amor in progressu, in fine & por-
 tu honor. labor difficultatem parit, de qua ante philo-
 sophus dixit, amor & honor viam facilem reddunt, de
 qua hic meo iudicio loquitur.

Vfus prom-
 ptos facit.

LAVS DEO:

M 2 LIBER